

Nekrologer

Peter Kristjan Iversen, Aabenraa, 1914-2000

Den 26. januar 2000 døde Historisk Samfunds tidligere mangeårige formand og æresmedlem Peter Kr. Iversen. Mere end nogen anden har han bidraget til at opbygge foreningen, som vi kender den i dag.

I de sidste år skrev Iversen sine erindringer. Her skrev han bl.a.: »Nu, da timeglasset for mit vedkommende er ved at rinde ud kan jeg sige, at arbejdet med Historisk Samfund og foreningens trivsel har været mit halve liv ... Jeg helligede mine kræfter til det folkelige og lokalhistoriske arbejdes trivsel i Sønderjylland.« Det er en vurdering som rammer i plet. Resultaterne lever Historisk Samfund for Sønderjylland på endnu i dag.

Peter Kr. Iversen blev født den 23. maj 1914 i et solidt, dansksindet vest-slesvigsk gårdmandshjem i Bønderby, Møgeltønder sogn. I gymnasietiden i Tønder blev historie og dansk hans foretrukne fag. Moderen støttede hans

Peter Kristjan Iversen. Foto: P. Clausen. Institut for sønderjysk Lokalhistorie.

ønske om at læse videre, og straks efter studentereksamen i 1932 lod han sig indskrive med fagene historie og dansk ved »universitetsundervisningen i Jylland«, som Aarhus Universitet dengang blev benævnt. I professor Albert Olsen fik han en lærer, som gav næring til de interesser, han bragte med fra Vestslesvig. Han fulgte Albert Olsens øvelser i landbrugshistorie med tilhørende besøg i landsarkivet i Viborg. Det blev bestemmende for hans senere karriere.

Specialeopgaven i 1936 fik titlen »Det slesvigske landbrugs skattevæsen i første halvdel af 1700-tallet«. Hertil benyttede han jordebøger i arkiverne i Aabenraa og Kiel og på Schackenborg gods. Landbrugshistorien og Vestslesvig vedblev at være Iversens store interesse. I 1942 blev han arkivarvikar i Rigsarkivet og fik lejlighed til at studere specielt Møgeltønder lens regnskaber. Resultaterne fremgår af de store artikler »Herremand og bonde i Vestslesvig i 1660'erne og 1670'erne« og »Møgeltønder len 1536-1660« i Sønderjyske Årbøger 1942 og 1943. I 1950'erne fik han et års orlov til landbrugshistoriske studier. Målet var at skrive en stor samlet fremstilling. Han fik indsamlet et betydeligt materiale om driftsforholdene på de slesvigske ladegårde. Delresultater fremkom i artiklerne »Fra stavnsbåndets tid på Schackenborg« og »Hollænderier i Sønderjylland i 1600- og 1700-årene« i Sønderjyske Årbøger 1988 og 1992. Også kildeudgivelserne »Tre gottorpske jordebøger 1607-13« (1995) og »Revision af Gram og Nybøl godser 1761« (1989) er udtryk for dette interessefelt. Helt naturligt var Iversen derfor fra 1952 medlem af »Udvalget til Udgivelse af Kilder til Landbefolkningens Historie« (Landbohistorisk Selskab).

Netop kildeudgivelserne blev Iversens foretrukne felt. Særlig gennemslagskraft fik hans udgivelse af kniplingshandler Jens Wulffs dagbøger i to bind (1955 og 1988). Disse værdifulde dagbøger er siden blevet en meget benyttet klassiker blandt de sønderjyske kildeværker. Også Kildeskriftselskabet, som han var medlem af siden 1964, nød godt af Iversens flid. Her var han med til at sikre, at »De hansborgske Domme 1545-1578« langt om længe kunne udkomme i tre digre bind i 1994.

Fra 1942 fik Iversen sit virke indenfor statens arkiver. I Rigsarkivet blev dr. phil. Holger Hjelholt den arkivalske læremester, som bestyrkede den unge arkivars interesse for den sønderjyske historie. Fra 1944 fortsatte han i Aabenraa, fra 1960 og frem til pensioneringen i 1981 som landsarkivar. I disse år skiftede det sønderjyske landsarkiv ansigt. Udadtil viste det sig i den omfattende udbygning indviet i 1974, internt bl.a. gennem bedre tilgængeliggørelse af samlingerne med en lang række af dupliserede arkivfortegnelser. Som første sted i landet blev kirkebøger kopieret og opstillet til selvekspedition på læsesalen. Person- og foreningsarkiverne blev Iversens særlige område, og det lykkedes ham at sikre en lang række værdifulde arkiver til belysning af landsdelens nationale og politisk-kulturelle historie. Privatarkiverne fik et omfang og en betydning, som langt overgår, hvad der kendes i de øvrige landsarkiver. Også hans arbejde med ordning af de beslaglagte arkiver fra det tyske mindretal fik stor betydning for forskningen. Straks efter udnævnelsen til landsarkivar var han med til at gennemføre en ændring af 1933-arkivoverenskomsten med Tyskland. Hidtil havde akter

ynge end 1864 officielt været utilgængelige for den anden stats borgere. Den grænse blev nu flyttet til 1918.

Det lokalhistoriske arbejde i Sønderjylland blev Iversens egentlige felt. Som arkivchef lagde han vægt på, at landsarkivet skulle bidrage til det lokalhistoriske arbejde i landsdelen. Ganske karakteristisk var det, at Iversen umiddelbart før sin afgang var med-initiativtager til oprettelsen af den sønderjyske organisation for landsdelens lokalhistoriske arkiver, LASS (Lokalhistoriske Arkiver og Samlinger i Sønderjylland). Men det blev gennem Historisk Samfund for Sønderjylland, han i særlig grad virkede. »Det blev den forening som jeg ofrede mine kræfter på«, skrev han i sine erindringer. Gennem 33 år, fra 1946 til 1979, sad han i styrelsen, han var sekretær 1946-56 og 1968-71, formand 1956-66 og igen fra 1971 til 1979. Siden 1980 var han æresmedlem. Ved 80-årsdagen i 1994 blev Sønderjyske Årbøger tilegnet Peter Kr. Iversen.

Dette viser hans stadige engagement gennem de mange år. Iversen deltog skiftevis i alle redaktioner, han stod i de første år for udflugter og foredrag. Han var den der skaffede pengene. Den der samlede trådene. Selvfølgelig foregik meget i samarbejde med andre. Især samarbejdet med Johan Hvidtfeldt blev nært og venskabeligt. Netop Hvidtfeldt havde i sin tid i Aabenraa 1935-44 lagt det spor, som Iversen kom til at følge. Hvidtfeldt var venen, med hvem Iversen udvekslede tanker, og som gav inspiration til mange af de ændringer i Historisk Samfund, som Iversen med sit organisationstalent og vedholdenhed førte ud i livet. Iversen var praktikerens, den der kunne skabe resultater og organisere. Han var i de år Historisk Samfund. Hans ideer var afgørende for mange fornyelser – f.eks. ændringen af Sønderjyske Årbøger i 1972 fra to hæfter til ét bind årligt, udformningen af den succesrige bogserie »Sønderjyske Levnedsløb« – det store succesværk »Sønderjylland Historisk Billedbog«, som udkom i tre bind (1964, 1970 og 1979) i 50.000 eksemplarer. Ikke mindst var han med til at udtænke den gennemgribende reform af foreningen i 1950'erne. Da blev det folkelige element styrket med oprettelse af amtskredsene. Iversen var arkitekten, der fik foreningen til at vokse til over 3000 medlemmer.

Han havde også øje for den historiske overlevering, som ligger uden for myndighedspapirenes felt – billeder, båndoptagelser, traditionsstof. Han fik mange til at skrive deres erindringer. Ud fra disse interesser gav han stødet til oprettelse af institutionen »Historiske Samlinger for Sønderjylland« i 1962. Under navnet »Institut for Sønderjysk Lokalhistorie« er samlingerne siden 1985 blevet en selvejende institution, landsdelens vigtigste billed- og båndarkiv og rådgiver for det lokalhistoriske arbejde i hele landsdelen.

Iversen havde mange jern i ilden. Han opfattede det som sin pligt at være behjælpelig ved udgivelsen af andre forfatters bøger og artikler. Det tog selvfølgelig tid fra egne forskningsprojekter. Ved siden af Historisk Samfund for Sønderjylland engagerede han sig i det folkeligt-nationale arbejde. Han blev efter 1957 sekretær for »De nationale foreningers samarbejdsudvalg« og var med til at organisere markeringen af mange nationale mindededage. På landsplan søgte han at styrke de amtshistoriske samfunds rolle. Det førte til bestyrelsesposter i Dansk Historisk Fællesforening (DHF) og til oprettelse af Sammenslutningen af lokalhistoriske Foreninger (SLF) i 1967, hvor han blev den

første formand. Med det succesrige sønderjyske historiske billedværk som forbillende gav han i DHF stødet til udgivelse af »Danmark Historisk Billedbog« i 4 bind 1969-71, alt i et nært og fortroligt parløb med rigsarkivar Johan Hvidtfeldt.

Der blev også tid til omfattende bidrag til flere samleværker. Til Johan Hvidtfeldts »Haandbog for danske lokalhistorikere« (1. udg. 1952-56) skrev han artikler om slesvigske forhold og store afsnit til byhistorierne for Flensborg, Sønderborg og Aabenraa. Til det sønderjyske bind af 5-udgaven af Trap: Danmark (1967) leverede han en lang række dybtgående gods- og gårdhistorier, på højere niveau end de tilsvarende afsnit i de kongerigske bind. Disse afsnit ville separat have fyldt en bog på 250-300 sider. Iversen så sit arbejde som arkivmand og historiker under en folkelig-national synsvinkel. I sine erindringer skrev han: »Meget af det jeg har fået trykt, kan måske synes noget overfladisk og opfylder vel ikke altid en videnskabelig skoles strenge krav. Men jeg har i almindelighed bestræbt mig for at skrive på en måde, at almindelige mennesker kunne have fornøjelse og udbytte af at læse mine artikler og bøger. Jeg håber derved at have kunnet medvirke lidt til at højne den historiske interesse i landsdelen. Jeg har i hvert fald gjort et alvorligt forsøg herpå«.

Det er en beskeden selvvurdering, når man sammenligner med bibliografien udgivet af Hans H. Worsøe i bogen »Revision over Gram og Nybøl godser 1761« (1989). Her ser man også de mange grundige og datamættede nekrologer, som blev skrevet gennem årene.

»Jeg brugte nok alt for megen tid på Historisk Samfund, men dette arbejde interesserede mig nu engang meget«, skrev Iversen også. Citaterne anslår noget karakteristisk. Det var ikke rigshistorien eller de københavnske historikerkredse som trak. Det var lokalhistorien, det folkeligt-nationale arbejde og arkivvæsenet, som blev Peter Kr. Iversens hjertebørn. Ukompliceret folkelig var han ikke. Udadtil kunne han måske i nogle sammenhænge virke stiv, måske kejtet. Med sin store erfaring, sin omfattende viden om sønderjysk historie og sin store ekspertise i kilderne kunne han være en skarp kritiker. Men grundlæggende var han den rodfæstede sønderjyde og fuld af lune, glad for en god historie, familiemenneske. Han var stolt af sin vestslesvigske bondeherkomst. Selv fremhævede han, hvor benøvet han var, da han som helt ung student mødte op på Studentergården i Aarhus. Fra først til sidst blev han sin hjemstavns tro. Her skabte han resultater, som vil leve længe.

Lars N. Henningsen